

# **Betrokkenheid bij pesten en zelfbeeld in de laatste drie groepen van de basisschool**

Verschillen in narcisme, globaal zelfbeeld, zelf-waargenomen sociale competentie en aantal wederkerige sympathie- en antipathierelaties tussen verschillende pestrollen

Universiteit Utrecht

Bachelorthesis ter afsluiting van de bacheloropleiding Pedagogische Wetenschappen

Studenten: Dagmar Asbroek (4013263), Suzan Bos (3739120), Karen Sanders (3987701) en Nienke Rijk (3973786)

Begeleidster: Marjolijn Vermande

Datum: 11 juni 2015

### Samenvatting

**Onderwerp.** In dit onderzoek is gekeken naar verschillen in het zelfbeeld tussen de verschillende pestrollen (daders, slachtoffers en niet-betrokkenen) in de laatste drie groepen van het basisonderwijs. Meer specifiek richtte dit onderzoek zich op de mate van narcisme, globaal zelfbeeld en zelf-waargenomen sociale competentie. Daarnaast is bekeken of de verschillen gemodereerd worden door sekse. **Methode.** Er is gebruik gemaakt van een groter databestand over pesten en sociale dominantie ( $N = 1229$ ; 662 jongens). De variabelen zijn gemeten aan de hand van zelf- en peerrapportages en ratings. **Resultaten.** Om de hoofd- en interactie effecten van narcisme, het globale zelfbeeld en zelf-waargenomen sociale competentie op de onafhankelijke variabelen te meten, is gebruik gemaakt van een tweeweg MANOVA. Aangezien sympathie- en antipathierelaties een ander concept vormden, is er daarnaast een vergelijkbare MANOVA uitgevoerd met deze afhankelijke variabelen. Uit de multivariate analyses bleek dat er verschillen in zelfbeeld tussen de verschillende pestrollen bestaan. Daders scoorden op alle vier de onderdelen van het zelfbeeld hoger dan slachtoffers en hoger of gelijk aan niet-betrokkenen. Slachtoffers scoorden op alle vier de onderzochte afhankelijke variabelen lager dan daders en niet-betrokkenen, met uitzondering van narcisme waar slachtoffers gelijk scoorden als niet-betrokkenen. Ten slotte is er een interactie-effect gevonden tussen sekse en slachtoffers. Vrouwelijke slachtoffers scoorden significant lager op globaal zelfbeeld dan mannelijke slachtoffers. **Conclusie.** Er blijken verschillen te bestaan in de onderzochte variabelen tussen de verschillende pestrollen. Daders hebben een hoog zelfbeeld, waar slachtoffers een laag zelfbeeld hebben. Hiermee moet rekening worden gehouden gedurende het ontwikkelen en gebruiken van interventies.

*Kernwoorden:* Pestrollen, zelfbeeld, narcisme, globaal zelfbeeld, zelf-waargenomen sociale competentie, wederkerige sympathie- en antipathierelaties.

## Inleiding

Pesten is een veel voorkomend fenomeen onder jeugdigen. Uit onderzoek van Nansel en collega's (2001) bleek dat bijna 30% van de kinderen tussen de 10 en 16 jaar betrokken is bij pesten. Betrokkenheid bij pesten is een belangrijke oorzaak van stress, lichamelijke en emotionele problemen (Bond, Carlin, Thomas, Rubin, & Patton, 2001). Pesten lijkt gedurende de basisschool toe te nemen, met een piek in de hoogste groepen (Vermande, Van der Meulen, & Reijntjes, 2015)

Volgens Salmivalli en Peets (2009) heeft pesten drie universele kenmerken. Ten eerste is pesten een doelgerichte, proactieve vorm van agressie. Ten tweede vindt pesten herhaaldelijk en over een langere periode plaats. Ten slotte bestaat er een machtsverschil tussen daders en slachtoffers. In verschillende onderzoeken worden daders (zowel degenen die initiatief nemen, actief participeren en de leidersrol op zich nemen als degenen die de daders assisteren door te gaan meedoen met pesten) en slachtoffers (degene die worden gepest) vergeleken op een scala aan kenmerken. Zo wordt getracht risico- en beschermende factoren voor pesten en victimisatie vast te stellen (Boulton & Smith, 1994; O'Moore & Kirkham, 2001; Slee & Rigby, 1993).

In deze thesis stond het zelfbeeld van daders en slachtoffers centraal. Meer specifiek richtte dit onderzoek zich op de mate van narcisme, globaal zelfbeeld en zelf-waargenomen sociale competentie. Omdat zelf-waargenomen sociale competentie gebaseerd is op ervaringen met leeftijdsgenoten (*peers*) hebben we tevens het aantal wederkerige sympathie- en antipathierelaties (dyades van kinderen die elkaar aardig of niet aardig vinden) van verschillende pestrollen onderzocht.

In deze thesis is gekeken naar hoe deze variabelen verschillen tussen de rollen daders, slachtoffers en een controlegroep van niet-betrokken kinderen in de laatste drie groepen van het basisonderwijs. Daarnaast is bekeken of die verschillen gemodereerd worden door sekse.

### **Narcisme**

Narcisme is een begrip waaronder grootheidswaan, een gevoel van superioriteit, en uitbuiting voor persoonlijk gewin vallen. Narcisten hebben een gebrek aan empathie en overmatig behoefte aan bewondering van anderen om hun grandioze, maar uiteindelijk kwetsbare zelf, te voeden (Miller, Campbell, & Pilkonis, 2007; Morf & Rhodewalt, 2001).

Meerdere onderzoeken hebben aangetoond dat narcisme is gerelateerd aan agressief gedrag bij volwassenen en kinderen (Baumeister, Bushman, & Campbell, 2000; Fanti & Henrich, 2015; Horvath & Morf, 2010; Salmivalli & Isaacs, 2005; Thomaes, Bushman, Stegge, & Olthof, 2008). Tevens hebben enkele studies aangetoond dat narcisme gerelateerd is aan pestgedrag bij kinderen en adolescenten (Ang, Ong, Lim, &

Running head: PESTROLLEN EN ZELFBEELD OP DE BASISCHOOLO

Lim, 2009; Fanti & Henrich, 2015; Fanti & Kimonis, 2012). Narcistische individuen zouden minder sympathie ervaren tegenover het slachtoffer en zich sneller aangevallen voelen (een kenmerk van *defensive egotism*), waardoor pesten wordt gezien als iets normaal en als een legitiem recht (Ang et al., 2009; Salmivalli et al., 1999).

Gekeken naar de relatie tussen narcisme en slachtoffers, komt uit het onderzoek van Fanti en Henrich (2015) naar voren dat narcisme niet gerelateerd is aan slachtofferschap, tenzij gecombineerd met ouderschap. Dit kan verklaard worden doordat karakteristieken van narcisme uitnodigen tot pesten waarbij narcistische kinderen zichzelf eerder als slachtoffer beschouwen (McCullough, Emmons, Kilpatrick, & Mooney, 2003). Daarentegen hebben Salmivalli en collega's (1999) wel een relatie gevonden tussen *defensive egotism* (gemeten met items als 'altijd in het middelpunt van de belangstelling willen staan' en 'niet tegen kritiek kunnen') en slachtofferschap.

Ten slotte bestaan er wisselende resultaten ten aanzien van sekseverschillen op het gebied van narcisme in relatie tot slachtofferschap en ouderschap. De relaties tussen narcisme en ouderschap (Reijntjes et al., 2015) en tussen *defensive egotism* en slachtofferschap (Salmivalli et al., 1999) zijn sterker aan elkaar gerelateerd bij jongens dan bij meisjes. Daarentegen hebben Fanti en Kimonis (2012) geen sekseverschil gevonden in de relatie tussen narcisme en pesten.

Samenvattend laten onderzoeken wisselende resultaten zien over het verschil tussen de pestrollen en narcisme. De meeste onderzoeken tonen aan dat narcisme en ouderschap aan elkaar gerelateerd zijn, met name bij jongens.

### **Globaal zelfbeeld**

Het zelfbeeld wordt gevormd door iemands zelfreflectie op zijn of haar eigenschappen en de verwerking van de feedback van belangrijke anderen op deze eigenschappen (Rogers, Kuiper, & Kirker, 1977). Bij acht- tot elfjarige kinderen wordt het zelfbeeld voornamelijk gevormd door de eigen specifieke domeinen van het zelfbeeld te vergelijken met de specifieke domeinen van andere kinderen, zoals schoolprestaties, uiterlijk en sociale acceptatie (Harter, 1999). Uit deze specifieke domeinen samen wordt het globale zelfbeeld gevormd, ook wel 'gevoel van eigenwaarde' genoemd (Kuin & Peters, 2014). Daarnaast is het voor jonge adolescenten van belang om tot een bepaalde groep te behoren. Door gepest of buitengesloten te worden is dit echter niet het geval, wat van negatieve invloed kan zijn op het globale zelfbeeld (Bond et al., 2001).

Onderzoek dat kijkt naar de relatie tussen pesten en het globale zelfbeeld focust zich voornamelijk op het globale zelfbeeld van slachtoffers. Resultaten uit deze onderzoeken tonen consistent aan dat kinderen die slachtoffer zijn van pesten een significant lager globaal zelfbeeld hebben dan kinderen die niet het slachtoffer zijn van pesten (Fox & Farrow, 2009; Hawker & Boulton, 2000; O'Moore & Kirkham, 2001; Polastri, Cardemil, & O'Donnel, 2010; Slee & Rigby, 1993).

Bij de daders van pestgedrag is er echter geen eenduidige uitkomst op het gebied van het globale zelfbeeld. Uit sommige onderzoeken blijkt dat kinderen die pesten een lager globaal zelfbeeld hebben dan kinderen die niet pesten. Zo stellen O'Moore en Kirkham (2001) dat hoe vaker kinderen slachtoffer of dader zijn, hoe lager hun globale zelfbeeld is. Uit andere onderzoeken blijkt daarentegen dat daders en niet-betrokkenen niet verschillen qua globaal zelfbeeld (Olweus, 1993; Salmivalli, Kaukiainen, Kaistaniemi, & Lagerspetz, 1999; Slee & Rigby, 1993) of zelfs een hoger globaal zelfbeeld hebben (Kaukiainen et al., 2002; Pollastri, Cardemil & O'Donnell, 2009; Salmivalli & Peets 2009). Rigby en Cox (1996) stellen dat mannelijke daders een hoger globaal zelfbeeld hebben dan vrouwelijke daders. Pollastri en collega's (2009) bevestigen dit resultaat en voegen hieraan toe dat mannelijke daders ook hoger scoren op het globale zelfbeeld dan mannelijke slachtoffers en niet-betrokkenen.

Geconcludeerd kan worden dat er een negatieve relatie kan worden vastgesteld tussen slachtofferschap en het globale zelfbeeld. De resultaten over de relatie tussen daderschap en het globale zelfbeeld lopen zeer uiteen, maar de meeste studies stellen dat daders een hoger zelfbeeld hebben dan slachtoffers en niet-betrokkenen (Kaukiainen et al., 2002; Pollastri et al., 2009; Salmivalli & Peets 2009). Ten slotte kan worden geconcludeerd dat jongens in alle pestrollen en hoger globaal zelfbeeld hebben dan meisjes, waarbij mannelijke daders de hoogst globale zelfbeeld score behalen.

### **Zelf-waargenomen sociale competentie**

Zelf-waargenomen sociale competentie is een specifiek onderdeel van het zelfbeeld (Vanhalst, Luyckx, Scholte, Engels, & Goossens, 2013) en heeft betrekking op de mate waarin personen zelf vinden dat zij geaccepteerd worden door leeftijdsgenoten (Harter, 1999).

Salmivalli, Ojanen en Aunola (2007) stellen dat de mate waarin kinderen overtuigd zijn van hun eigen doeltreffendheid van invloed is op pestgedrag. Kinderen zullen eerder pesten wanneer zij geloven dat dit bij zal dragen aan het verkrijgen van een hogere sociale status. Daarnaast hebben Orobio de Castro, Brendgen, Van Boxtel, Vitaro en Schaeppers (2007) longitudinaal onderzoek gedaan naar de relatie tussen zelf-waargenomen sociale competentie en agressief gedrag. Hieruit is gebleken dat overschatting van de eigen sociale competentie proactieve agressie versterkt. Dit wordt bevestigd door onderzoek van Bouman en collega's (2012). Uit hun onderzoek kwam naar voren dat kinderen die door leeftijdsgenoten aangewezen werden als dader, een hogere zelf-waargenomen sociale competentie hebben dan slachtoffers en niet-betrokkenen. Niet-betrokkenen hebben een hogere zelf-waargenomen competentie dan slachtoffers (Bouman et al., 2012).

Uit dit onderzoek bleek tevens dat er geen interactie-effect was met sekse op de verschillende pestrollen (Bouman et al., 2012). Uit ander onderzoek kwam echter naar

voren dat vrouwelijke slachtoffers lager scoren op zelf-waargenomen sociale competentie in vergelijking met mannelijke slachtoffers. Tussen mannelijke en vrouwelijke daders werd daarentegen geen significant verschil gevonden (Boulton & Smit, 1994).

Samenvattend laat onderzoek zien dat daders een hogere zelf-waargenomen sociale competentie hebben dan slachtoffers. Niet-betrokkenen hebben een lagere zelf-waargenomen sociale competentie dan daders, maar hoger dan slachtoffers. Daarnaast is er geen interactie-effect met sekse gevonden op de pestrollen daders en niet-betrokkenen. Over het interactie-effect van sekse op slachtoffers zijn wisselende resultaten gevonden.

### **Wederkerige vriendschaps-, sympathie- en antipathierelaties**

Zelf-waargenomen sociale competentie is gebaseerd op interacties met leeftijdgenoten. Een belangrijk onderdeel van zelf-waargenomen sociale competentie is de wederkerige relatie met leeftijdgenoten, zoals vriendschap (zie de schaal sociale competentie van de CBSK; Veerman, Straathof, Treffers, Van den Bergh & ten Brink 1997). Relaties waarin mensen elkaar wederzijds aardig vinden worden in de literatuur 'sympathie-relaties' genoemd. Dit is de basis van vriendschap (Hartup & Abacassis, 2002).

Voor zover ons bekend, zijn sympathie relaties bij daders, slachtoffers en niet-betrokkenen niet onderzocht. Daarentegen is er bij deze pestrollen wel onderzoek gedaan naar vriendschapsrelaties. Hieruit blijkt dat slachtoffers minder vrienden hebben dan daders en leeftijdgenoten in het algemeen (Hartup & Abacassis, 2002; Ladd & Troop-Gordon, 2003; Monks, Smith, Naylor, Barter, Ireland & Coyne, 2009). Mannelijke daders hebben een grotere vriendenkring dan vrouwelijke daders (Boulton, 1999; Ray, Cohen, Secrist, & Duncan, 1997).

Naast sympathierelaties bestaan er ook antipathierelaties. Deze worden gekenmerkt door vijandschap (Hartup & Abacassis, 2002). Antipathie kan voortkomen uit pesten, agressie, schending van de vriendschapsband en de ervaring dat kinderen op sociaal gebied investeren in leeftijdgenoten en dit niet wederzijds terug krijgen (Hartup & Abacassis, 2002). Uit het onderzoek van Hodges en Perry (1999) naar agressie blijkt dat zowel slachtoffers als daders meer vijanden hebben dan niet-betrokkenen.

Samenvattend is er in vergelijking tot vriendschapsrelaties relatief weinig bekend over sympathie- en antipathierelaties van daders, slachtoffers en niet-betrokkenen met mogelijke interactie met sekse. Daders en niet-betrokkenen hebben meer vrienden dan slachtoffers. Mannelijke dader hebben meer vrienden dan vrouwelijke daders. Daders en slachtoffers hebben meer antipathierelaties dan niet-betrokkenen.

### **Dit onderzoek**

Samenvattend: Dit onderzoek richtte zich op verschillen tussen daders, slachtoffers en een controlegroep van niet-betrokken kinderen in de mate van narcisme,

Running head: PESTROLLEN EN ZELFBEELD OP DE BASISCHOOLO

globaal zelfbeeld, zelf-waargenomen sociale competentie en het aantal wederkerige sympathie- en antipathie relaties. Daarnaast is er gekeken naar het interactie-effect van de genoemde pestrollen met sekse. Uit de hierboven behandelde literatuur zijn een aantal (voorzichtige) verwachtingen opgesteld.

Qua narcisme werd verwacht dat ouders, m.n. jongens, hoger scoren dan niet-betrokkenen en slachtoffers. Verder werd verwacht dat slachtoffers niet significant verschillen van niet-betrokkenen op het gebied van narcisme.

Voorts werd er verwacht dat slachtoffers op het globale zelfbeeld lager zullen scoren dan de andere groepen. Verder werd er verwacht dat ouders een hoger globaal zelfbeeld hebben dan slachtoffers en niet-betrokkenen. Daarnaast werd er een hoofdeffect verwacht van sekse waarbij jongens in alle pestrollen hoger op het globale zelfbeeld zullen scoren dan meisjes.

Daarnaast werd verwacht dat ouders een hogere zelf-waargenomen sociale competentie hebben dan slachtoffers, met name vrouwelijke slachtoffers. Niet-betrokkenen hebben een lagere zelf-waargenomen sociale competentie dan ouders, maar hoger dan slachtoffers.

Tot slot werd verwacht dat slachtoffers minder wederkerige sympathie-relaties hebben dan ouders en niet-betrokkenen en dat ouders en slachtoffers meer wederkerige antipathie-relaties hebben dan niet-betrokkenen. Tevens hebben mannelijke ouders meer sympathierelaties dan vrouwelijke ouders.

## **Methode**

### **Participanten**

De data die gebruikt zijn in dit onderzoek maken deel uit van een groter databestand over pesten en sociale dominantie (Bouman et al., 2012; Olthof, Goossens, Vermande, Aleva, & Van der Meulen, 2011)\*. In het leerjaar van 2005-2006 is bij leerlingen van 53 verschillende groepen 6, 7 en 8 van 17 scholen in Nederland de data verzameld. Alle ouders van deze kinderen (N=1280) werden schriftelijk benaderd waarna \*1229 kinderen (N=1229; 662 jongens) toestemming kregen om te participeren aan dit onderzoek. De hoge deelname is waarschijnlijk te danken aan het feit dat zowel ouders als kinderen het belang naar het onderzoek van pesten inzien. Er participeerden 394 leerlingen uit groep 6 ( $M_{leeftijd}=10$  jaar en 3 maanden,  $SD=6$  maanden; 51,3% meisjes) 444 leerlingen uit groep 7 ( $M_{leeftijd}=11$  jaar en 3 maanden,  $SD=6$  maanden; 49,3% meisjes) en 391 leerlingen uit groep 8 ( $M_{leeftijd}=12$  jaar en 3 maanden,  $SD=6$  maanden; 47,6% meisjes). Van deze leerlingen heeft 83% Nederlandse ouders. De overige

---

\* Daarnaast hebben we zelf data verzameld voor een verwant onderzoek binnen het Dynamics of Youth-zwaartepunt van de Universiteit Utrecht.

Running head: PESTROLLEN EN ZELFBEELD OP DE BASISCHOOL

leerlingen hadden minstens één ouder afkomstig uit Turkije, Marokko, Suriname of uit een ander Europees land dan Nederland.

### **Procedure**

De zelfrapportages zijn in een testsessie van ongeveer 30 minuten klassikaal afgenomen door getrainde onderzoeksassistenten die vreemden waren van de participanten. De peer-rapportage procedures werden individueel door een onderzoeksassistent afgenomen in twee verschillende interview sessies van elk ongeveer 30 minuten. Deze afname vond plaats in een rustige kamer binnen de eigen school van het kind. De participanten werd eerst verteld dat alle gegeven informatie vertrouwelijk zou worden behandeld en niet aan klasgenoten zal worden doorgegeven. Daarnaast werden de participanten aangespoord niet over de testprocedure te praten met hun klasgenoten. Vervolgens beantwoordden de participanten vragen over de betrokkenheid van hun klasgenoten bij het pesten. Een tweede individuele sessie vond een paar dagen na de eerste individuele sessie plaats. Als onderdeel deze sessie werden de sympathie- en antipathie relaties gemeten.

Om er zeker van te zijn dat de procedures correct en consistent werden uitgevoerd, zijn er testprotocollen ontwikkeld. Tevens werden de onderzoeksassistenten door de oorspronkelijke onderzoekers (Olthof et al., 2011) getraind voor onder andere de afname van interviews. Participanten werd een klassenlijst overhandigd waarvan ze gebruik konden maken gedurende hun peer nominaties. Hierbij was er geen limiet in het aantal peer nominaties en was het toegestaan om zowel zichzelf te nomineren als klasgenoten die niet aan het onderzoek deelnamen. Deze nominaties werden echter niet opgenomen in de studie. Hierbij hadden participanten ook de mogelijkheid om 'niemand' te nomineren als ze niet wisten wie ze moesten nomineren.

### **Meetinstrumenten**

**Pestrollen.** Om gedrag in pestsituaties te meten werd gebruik gemaakt van de Pestrollenvragenlijst (PRV) van het Dutch Consortium on Bullying (Olthof et al., 2011). Uit de literatuur bleek dat pesten zoals gekwalificeerd door de PRV geassocieerd wordt met verschillende constructen zoals sociale dominantie, 'resource control' strategieën en internaliserende problemen (Olthof et al., 2011). De PRV kijkt naar vijf vormen van pesten en victimisatie: fysiek pesten, bezittingsgericht pesten, verbaal pesten, direct relationeel pesten en indirect relationeel pesten. De vragenlijst meet verschillende pestrollen, namelijk: initiatiefnemende dader, assistent, aanmoediger, buitenstaander, verdediger en slachtoffer. In dit onderzoek werd enkel naar de daders (initiatiefnemende daders en assistenten samen), slachtoffers en niet-betrokkenen gekeken.

Ten eerste werd aan de participanten de algemene definitie van pesten uitgelegd en daarnaast ook de verschillende manieren waarop kinderen elkaar pesten. Specifiek werd uitgelegd dat pesten (a) is dat je steeds weer opnieuw vervelend tegen iemand



anders doet om die ander pijn te doen of verdrietig te maken; (b) verschilt van ruzie tussen twee kinderen met een gelijke machtsverhouding en het ook niet hetzelfde is als plagen om een geintje; (c) verschillende vormen kan aannemen: slaan, schoppen en knijpen; iemands spullen vernielen, afpakken of kwijt te maken; iemand belachelijk maken of beledigen door hem/haar uit te schelden, slachtoffers uit te sluiten van spelletjes of activiteiten; roddelen of op een andere manier anderen slecht laten denken over slachtoffers.

Voor elke vorm van pesten werden twee vragen gesteld: (a) "Ken je iemand in je klas die gepest wordt op deze manier? Zo ja, kun jij mij de namen noemen? Wie zijn dat dan?" en (b) "Weet jij kinderen in de klas die zo pesten? Kun jij mij de namen noemen?". De overige rollen werden via één item gemeten. Deze rollen zijn in dit onderzoek buiten beschouwing gelaten.

Specifieke scores voor elk item werden berekend door het aantal ontvangende nominaties te delen door het aantal nominatoren. Vervolgens werd een globale score voor pesten en voor victimisatie berekend door het gemiddelde te nemen van de twee hoogste specifieke scores van alle vijf de vormitems, zodat de meest gebruikte vormen van pesten en victimisatie werden weerspiegeld.

**Indeling in pestrollen.** Hierbij is de procedure van Olthof en collega's (2011) gebruikt. Participanten werd een bepaalde rol toegekend wanneer hun globale score op deze rol hoger is dan 0.15. Als participanten op meerdere rollen een hogere score dan 0.15 behaalden dan werd hen de rol toegewezen waarop het hoogst gescoord werd. Participanten die op geen enkele rol hoger scoorden dan 0.15 werden beschouwd als niet-betrokkenen. Deze procedures hebben geleid tot 81 daders (63 jongens, 18 meisjes); 85 slachtoffers (41 jongens, 44 meisjes), en 341 niet-betrokkenen (189 jongens, 152 meisjes). Voor de frequenties van de overige pestrollen, zie Olthof en collega's (2011).

**Narcisme.** Het construct narcisme werd gemeten met behulp van The Childhood Narcissism Scale (CNS; Thomaes, Stegge, Bushman, Olthof, & Denissen, 2008). Dit is een zelf-rapportage instrument bestaande uit 10 items die narcisme meet bij jeugd van 8 jaar of ouder. Onderzoek van Thomaes en collega's (2008) heeft de psychometrische kwaliteit van de CNS aangetoond. Hieruit blijkt dat de interne consistentie en de test-hertest stabiliteit goed is. Voorbeelden van items zijn "*Het lukt mij vaak om bewondering te krijgen*", "*Zonder mij zou onze klas veel minder leuk zijn*" en "*Ik denk graag na over hoe ontzettend leuk ik ben*". De items worden gerapporteerd op een schaal van 0 (helemaal niet waar) tot 3 (helemaal waar). In de huidige studie is gebruik gemaakt van gemiddelde scores op de 10 items (alfa = 0.79).

**Globaal zelfbeeld en zelf-waargenomen sociale competentie.** De twee constructen zelfbeeld en zelf-waargenomen sociale competentie werden gemeten met

Running head: PESTROLLEN EN ZELFBEELD OP DE BASISCHOOLO

behelp van de Competentie belevingsschaal voor kinderen (CBSK; Veerman, Straathof, Treffers, Van den Bergh & ten Brink, 2004). De CBSK geeft een indruk van de wijze waarop een kind zichzelf ervaart en hoe hij/zij zijn eigen vaardigheden en/of adequaatheid op een aantal relevante levensgebieden inschat. De Commissie Testaangelegenheden Nederland (Cotan) beoordeelt de betrouwbaarheid en de begripsvaliditeit van de CBSK als voldoende. De vragenlijst omvat 36 items verdeeld over zes subschalen. In dit onderzoek werd enkel gebruik gemaakt van twee subschalen, namelijk 'gevoel van eigenwaarde' en 'sociale acceptatie'. Het kind moest bij elk item uit twee alternatieven kiezen en daarna aankruisen of dit helemaal waar of een beetje waar is voor hem/haar. Een voorbeeld item is: '*Sommige kinderen vinden het moeilijk om vrienden te maken*' versus '*Andere kinderen vinden het best gemakkelijk om vrienden te maken*'. Ieder antwoord krijgt een score op een vierpuntsschaal. De waarde 4 is bedoeld voor het meest competente antwoord, waarde 1 voor het minst competente. De scores op Gevoel van eigenwaarde en Zelf-waargenomen sociale competentie waren het gemiddelde van de betreffende zes items (alfa's respectievelijk 0.81 en 0.78).

**Wederkerige sympathie- en antipathie-relaties.** Dit construct werd gemeten met behulp van de Sociometrische Status Ratings (SSRat; Maassen & Landsheer, 1998). Door deze rating uit te voeren komt men erachter hoe het kind over elk ander kind in de klas denkt. Er werd aan elk kind gevraagd of hij/zij het andere kind *heel erg aardig, erg aardig, gewoon aardig, weet niet, gewoon vervelend, erg vervelend of heel erg vervelend* vindt. Het antwoord werd aangewezen op een blokkenschaal met blokken die oplopen in grootte (-3 via 0 tot +3). Indien beide kinderen elkaar een score toekennen van +2 of +3 is er sprake van een wederkerige sympathie relatie en wanneer beide kinderen elkaar een score toekennen van -2 of -3 is er sprake van een wederkerige antipathie relatie. Volgens Maassen, Boxtel en Goossens (2005) zijn ratings in vergelijking met peernominaties een sterker meetinstrument, aangezien kinderen een oordeel over alle klasgenoten moeten geven.

## Resultaten

### **Narcisme, globaal zelfbeeld en zelf-waargenomen sociale competentie**

Er is een tweeweg MANOVA uitgevoerd om de hoofd- en interactie effecten van de onafhankelijke variabelen pestrollen (daders, slachtoffers en niet-betrokkenen) en sekse te meten op zelfbeeld (de afhankelijke variabelen narcisme, globaal zelfbeeld en zelf-waargenomen sociale competentie). Omdat sympathie- en antipathierelaties een ander concept vormen, is er daarnaast een vergelijkbare MANOVA uitgevoerd met deze afhankelijke variabelen. Tabel 1 laat de correlaties tussen de afhankelijke variabelen zien. In deze tabel is te zien dat narcisme niet gecorreleerd is aan wederkerige sympathie- en antipathierelaties. Dit is de reden dat er twee MANOVA'S zijn uitgevoerd. Tabel 2 geeft de beschrijvende statistieken weer. Alle *p*-waarden zijn tweezijdig getest.

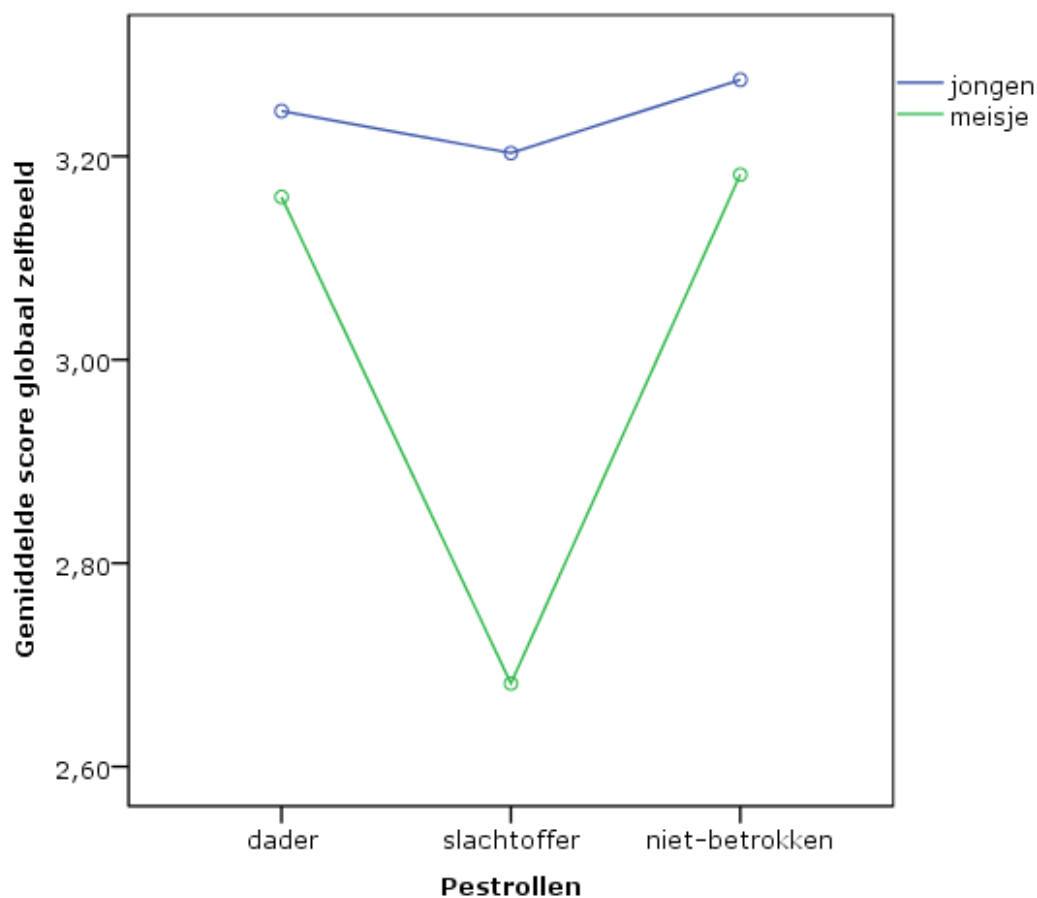
**Pestrollen.** Uit de MANOVA kwam een significant resultaat van de verschillende pestrollen op narcisme, globaal zelfbeeld en zelf-waargenomen sociale competentie naar voren (Pillai's Trace = .193,  $F(6, 1208) = 21,503$ ,  $p < .001$ ,  $\eta_p^2 = .096$ ). Dit resultaat komt overeen met een klein effect van de verschillende pestrollen op de afhankelijke variabelen (Field, 2009).

De univariate resultaten lieten significante verschillen tussen de groepen op alle afhankelijke variabelen zien (zie tabel 2). De effectgrootte van pestrollen op narcisme en zelf-waargenomen sociale competentie is klein en op globaal zelfbeeld middelgroot (Field, 2009).

Uit de paarsgewijze vergelijkingen via de Tukey procedure bleek dat ouders significant meer narcisme lieten zien dan slachtoffers en niet-betrokkenen ( $p = .001$ ). Slachtoffers en niet-betrokkenen verschilden daarentegen niet significant van elkaar. Dit komt overeen met de gestelde hypothese. Daarnaast kwam uit de resultaten naar voren dat slachtoffers een lager globaal zelfbeeld hadden dan ouders ( $p = .001$ ) en niet-betrokkenen ( $p < .001$ ). Dit is tevens overeenkomstig met de gestelde hypothese. Ouders en niet-betrokkenen verschilden niet significant van elkaar op gebied van het globale zelfbeeld. Met betrekking tot zelf-waargenomen sociale competentie is gebleken dat ouders significant hoger scoorden op dit gebied in vergelijking met slachtoffers ( $p = .001$ ) en niet-betrokkenen ( $p = .014$ ). Niet-betrokkenen hadden daarnaast een significant hogere zelf-waargenomen sociale competentie in vergelijking met slachtoffers ( $p < .001$ ). Dit is in overeenstemming met de gestelde hypothesen.

**Sekse.** Daarnaast is uit de MANOVA gebleken dat er een significant hoofdeffect voor sekse bestaat (Pillai's Trace = .031,  $F(3, 603) = 6.376$ ,  $p < .001$ ,  $\eta_p^2 = .031$ ), wat een klein effect inhoud (Field, 2009). Gekeken naar de univariate toetsen, bleek dat er alleen een significant sekseverschil bestond voor globaal zelfbeeld,  $F(1, 605) = 14.21$ ,  $p < .001$ ,  $\eta_p^2 = .023$ . In deze groep scoorden jongens significant hoger dan meisjes.

**Pestrollen x sekse.** Wanneer er gekeken wordt naar het multivariate interactie-effect van groep en sekse op narcisme, globaal zelfbeeld en zelf-waargenomen sociale competentie is er geen significant effect gevonden. Gekeken naar het univariate interactie-effect van groep en sekse is er wel een significant effect gevonden voor globaal zelfbeeld ( $p = .011$ ). Hierop scoorden vrouwelijke slachtoffers ( $M=2.68$ ,  $SD=0.81$ ) significant lager dan mannelijke slachtoffers ( $M=3.20$ ,  $SD=0.68$ ),  $t(83) = 3.211$ ,  $p = .002$ . Voor de andere pestrollen is er geen significant effect gevonden op sekse, wat het hoofdeffect uit de hypothese tegenspreekt (zie figuur 1).



Figuur 1. Gemiddelde score op globaal zelfbeeld bij jongens en meisjes van verschillende pestrollen

### Wederkerige sympathie- en antipathie relaties

Eenzelfde MANOVA is uitgevoerd met wederkerige sympathie- en antipathierelaties als afhankelijke variabelen. Voordat deze analyse kon worden uitgevoerd zijn de afhankelijke variabelen getransformeerd naar genormaliseerde scores. Dit is gedaan aan de hand van de SPSS Rankit procedure (Salmivalli & Helteenvuori, 2007; Salmivalli & Voeten, 2004). Na deze transformatie was alleen de groep niet-betrokkenen in relatie tot het aantal wederkerige antipathierelaties nog tamelijk scheef. De resultaten die hieronder worden weergegeven zijn gebaseerd op de getransformeerde scores. Tabel 1 laat de correlatie tussen de afhankelijke variabelen zien. De beschrijvende statistieken zijn weergegeven in Tabel 3. Alle  $p$ -waarde zijn tweezijdig getoetst.

**Pestrollen.** Uit de MANOVA kwam een significant resultaat van de verschillende pestrollen op wederkerige sympathie- en antipathierelaties naar voren (Pillai's Trace = .054,  $F(4, 1222) = 8.500$ ,  $p < .001$ ,  $\eta_p^2 = .027$ ). Er is sprake van een klein effect (Field, 2009).

Aan de hand van de univariate toetsen zijn er significante verschillen gevonden tussen de pestrollen op de afzonderlijke afhankelijke variabelen. De effectgrootte van de pestrollen op wederkerige sympathie- en antiepathierelaties is voor beide klein (Field, 2009). De  $F$ -waardes,  $p$ -waardes en  $\eta^2p$ -waardes van de univariate toetsen zijn te zien in Tabel 3.

Met de Post-hoc toets is paarsgewijs naar de verschillende pestrollen gekeken. Hierbij is er gebruik gemaakt van de Tukey procedure. Op het gebied van wederkerige sympathierelaties is gebleken dat, zoals met de eerder gestelde hypothese overeenkomt, slachtoffers minder wederkerige sympathierelaties hebben dan niet-betrokkenen ( $p = .001$ ). Slachtoffers hebben bijna significant ( $p = .074$ ) minder wederkerige sympathierelaties dan daders ( $p = .074$ ). Hierdoor kan worden gesteld dat er een verschil zit tussen het aantal wederkerige sympathierelaties van daders en slachtoffers. Dit is overeenkomstig met de gestelde hypothesen. Tot slot hebben daders en niet-betrokkenen ongeveer evenveel sympathierelaties. Met betrekking tot wederkerige antipathierelaties hadden niet-betrokkenen significant minder wederkerige antipathierelaties dan daders ( $p = <.001$ ) en slachtoffers ( $p = .007$ ). Dit komt overeen met de eerder gestelde hypothese. Daarnaast hebben daders en slachtoffers ongeveer evenveel wederkerige antipathie-relaties.

**Sekse.** Wanneer gekeken wordt naar het multivariate en univariate effect van sekse op wederkerige sympathie- en antipathierelaties is er geen significant effect gevonden.

**Pestrollen x sekse.** Wanneer gekeken wordt naar het multivariate en univariate interactie-effect van groep en sekse op wederkerige sympathie- en antipathierelaties is er wederom geen significant effect gevonden.

### Conclusie en discussie

In dit onderzoek is gekeken naar de verschillen in narcisme, globaal zelfbeeld, zelf-waargenomen sociale competentie en aantal wederkerige sympathie- en antipathierelaties tussen verschillende pestrollen. Ook werd het interactie-effect met sekse onderzocht.

**Narcisme.** Daders bleken in dit onderzoek het meest narcistisch te zijn. Zij scoorden hoger dan slachtoffers en niet-betrokkenen. Slachtoffers en niet-betrokkenen verschilden niet significant van elkaar. Dit komt overeen met wat er voorafgaand aan het onderzoek verwacht werd, gebaseerd op onder andere onderzoek van Fanti en Henrich (2015).

Er is geen interactie-effect gevonden tussen sekse en pestrollen. Dit komt niet overeen met de gestelde hypothese dat met name mannelijke daders narcisme laten zien (Reijntjes et al., 2015). In eerder onderzoek is aangetoond dat de relaties tussen narcisme en daderschap (Reijntjes et al., 2015) en tussen *defensive egotisme* en

slachtofferschap (Salmivalli et al., 1999) sterker aan elkaar zijn gerelateerd bij jongens dan bij meisjes. Narcisme is in dit onderzoek op dezelfde manier gemeten als in het onderzoek van Reijntjes en collega's (2015). In dit laatste onderzoek is echter niet gekeken naar specifieke pestrollen, maar naar verschillende manieren van pesten (direct en indirect pesten). Daarnaast hebben Reijntjes en collega's (2015) gebruik gemaakt van andere analyses. Dit zouden verklaringen kunnen zijn waarom de resultaten afwijken van de hypothese.

**Globaal zelfbeeld.** Uit de resultaten bleek, aansluitend met de verwachtingen van dit onderzoek, dat slachtoffers het laagste globale zelfbeeld hadden van de onderzochte pestrollen (Fox & Farrow, 2009; Hawker & Boulton, 2000; O'Moore & Kirkham, 2001; Polastri, Cardemil, & O'Donnell, 2010; Slee & Rigby, 1993). Hierbij scoorden vrouwelijke slachtoffers significant lager dan mannelijke slachtoffers, wat ook overeenkomt met de eerder gestelde verwachtingen. Hulpverleners kunnen hierop inspelen door bij vrouwelijke slachtoffers extra alert te zijn. Er zouden specifiek interventies kunnen worden toegepast die zich richten op het vergroten van het globale zelfbeeld van vrouwelijke slachtoffers om ze zo meer weerbaar te maken tegen pesten.

Opvallend is dat daders en niet-betrokkenen dezelfde score behaalden op het globale zelfbeeld. Dit in tegenstelling tot de verwachting dat daders, waarbij met name mannelijke daders, hoger zouden scoren op het globale zelfbeeld dan niet-betrokkenen. Echter is dit niet verrassend omdat er bij daders van pestgedrag geen eenduidige uitkomst bestaat op het gebied van het globale zelfbeeld. Waar er in dit onderzoek vanuit is gegaan dat daders een hoger globaal zelfbeeld hebben, gaan andere onderzoeken er vanuit dat daders en niet-betrokkenen niet verschillen in het globale zelfbeeld (Olweus, 1993; Salmivalli, Kaukiainen, Kaistaniemi, & Lagerspetz, 1999; Slee & Rigby, 1993)

**Zelf-waargenomen sociale competentie.** Daders hebben een hogere zelf-waargenomen sociale competentie in vergelijking met slachtoffers en niet-betrokkenen. Niet-betrokkenen hebben een hogere zelf-waargenomen sociale competentie dan slachtoffers. Dit is in overeenstemming met wat voorafgaand aan het onderzoek werd verwacht (Bouman et al., 2012; Orobio de Castro et al., 2007; Salmivalli, Ojanen en Aunola, 2007). Er is geen interactie-effect gevonden van sekse op de verschillende pestrollen, wat niet overeenkomt met de vooraf gestelde hypothese dat vrouwelijke slachtoffers een lagere zelf-waargenomen sociale competentie zouden hebben dan mannelijke slachtoffers. Dit is echter niet vreemd aangezien de hypothese geen sterke onderbouwing bevatte. De hypothese is gebaseerd op één onderzoek (Boulton & Smit, 1994) omdat er naar ons weten geen verdere informatie in andere onderzoeken te vinden was.

**Wederkerige sympathie- en antipathie relaties.** Slachtoffers hebben minder wederkerige sympathierelaties dan niet-betrokkenen, zoals de hypothese voorspelt.

Daarnaast blijkt uit de resultaten van dit onderzoek dat het verschil tussen daders en slachtoffers bijna significant ( $p = .074$ ) is. Er kan worden aangenomen dat daders meer sympathierelaties hebben dan slachtoffers zoals de hypothese voorspelde (o.a. Hartup & Abacassis, 2002; Ladd & Troop-Gordon, 2003). Daders en niet-betrokkenen hebben ongeveer evenveel sympathierelaties. Met betrekking tot wederkerige antipathierelaties hadden niet-betrokkenen significant minder wederkerige antipathierelaties dan daders en slachtoffers. Dit komt overeen met de eerder gestelde hypothese (Hodges & Perry, 1999). Daders en slachtoffers hebben ongeveer evenveel antipathierelaties.

Daarnaast is er geen interactie-effect gevonden van sekse op de verschillende pestrollen. Dit in tegenstelling tot de hypothese dat mannelijke daders meer sympathierelaties zouden hebben dan vrouwelijke daders (Boulton, 1999; Ray et al., 1997). Dit kan verklaard worden doordat de hypothese geen sterke onderbouwing bevatte. De hypothese, die gesteld is bij wederkerige sympathierelaties, is gebaseerd is op één onderzoek omdat er naar ons weten geen verdere informatie in andere onderzoeken te vinden was. Dit maakt de resultaten uit dit onderzoek erg van belang. Het is raadzaam om op deze resultaten verder te bouwen en vervolgonderzoek te doen naar het verschil in sekse op wederkerige sympathierelaties bij de verschillende pestrollen. Met name omdat wederkerige sympathie- en antipathie gezien kunnen worden als een beschermende en risicofactor voor de ontwikkeling van het kind (Hartup & Abacassis, 2002).

Omdat zelf-waargenomen sociale competentie gebaseerd is op ervaringen met leeftijdsgenoten is het interessant om de resultaten van zelf-waargenomen sociale competentie te vergelijken met de resultaten van wederkerige sympathie- en antipathierelaties. Opvallend aan deze resultaten is dat daders meer antipathierelaties hebben in vergelijking met niet-betrokkenen, maar dat zij wel de hoogste zelf-waargenomen sociale competentie hebben. Het feit dat ze niet aardig gevonden worden beïnvloed hun zelf-waargenomen sociale competentie niet. Daarnaast zijn er ook genoeg leeftijdsgenoten die daders wel aardig vinden, wat blijkt uit het aantal wederkerige sympathierelaties.

**Sterke punten.** Dit onderzoek heeft een aantal sterke punten. De PRV geeft duidelijke definities van pesten. Dit maakte dat de participanten een helder en overeenkomstig beeld kregen van pestgedrag. Bij de ranking-procedure was er sprake van onbeperkte toekenning van scores in de klas, wat zorgde voor meer betrouwbare resultaten. Tevens is de power van dit onderzoek hoog. Dit komt onder andere door dat er gebruik is gemaakt van een grote steekproef. Daarnaast biedt dit onderzoek nieuw inzicht in sekseverschillen met betrekking tot zelf-waargenomen sociale competentie en wederkerige sympathie- en antipathierelaties. Hier was voorafgaand aan dit onderzoek nog weinig over bekend.

**Limitaties.** Een zwakker punt in dit onderzoek is dat er enkel is gekeken naar de rollen dader, slachtoffer en niet-betrokkenen. Hierbij is er geen rekening gehouden met andere pestrollen zoals initiatiefnemende dader, assistent, aanmoediger, buitenstaander, verdediger en slachtoffer. Hiervoor is gekozen om zo de power hoog te houden en significante effecten aan te kunnen tonen. Wanneer hier specifiek naar gekeken zou worden, kunnen de resultaten mogelijk anders uitvallen. In vervolgonderzoek zal dit meegenomen moeten worden. Ook zou er aandacht besteed moeten worden aan slachtoffers die tevens dader zijn. Deze groep is volgens Fanti en Henrich (2015) gerelateerd aan narcisme, terwijl de groep met alleen slachtoffers hier niet aan gerelateerd blijkt te zijn.

Daarnaast dient er rekening gehouden te worden met het feit dat pestgedrag verandert over de tijd. De frequentie van pesten is in de overgangsfase van het basisonderwijs naar het voortgezet onderwijs het hoogst. Door de ontwikkeling van sociale en verbale vaardigheden verandert de aard van het pestgedrag in deze leeftijd van meer fysieke agressie naar een indirecte en verbale vorm van pesten (Van der Ploeg, 2014). Uit vervolgonderzoek zou moeten blijken of de variabelen in dit onderzoek ook veranderen over tijd, hiervoor is longitudinaal onderzoek nodig. Tot slot zijn de resultaten niet geheel generaliseerbaar, omdat er gebruik is gemaakt van geneste data.

Geconcludeerd kan worden dat dit onderzoek nieuwe informatie aandraagt dat bij het ontwikkelen en gebruik van interventies zal moeten worden toegepast. Voor slachtoffers kan gesteld worden dat zij op alle vier de onderzochte afhankelijke variabelen lager scoren dan daders en met uitzondering van narcisme ook lager scoorde dan niet-betrokkenen. Dit benadrukt hoeveel impact pesten op het zelfbeeld van slachtoffers heeft en andersom. Dit moet absoluut niet onderschat worden door onder andere hulpverleners. Zij kunnen hierop inspelen door bijvoorbeeld de Sta Sterk interventie toe te passen. Deze interventie zorgt dat slachtoffers sociaal weerbaarder worden (Vermande, Van der Meulen, & Reijntjes, 2015).

Daarnaast bleek dat daders een hoog zelfbeeld hebben. Daders zijn narcistisch, schatten zichzelf zeer sociaal competent in en hebben een hoog globaal zelfbeeld. Wat ook opvalt is dat ze ongeveer evenveel sympathie-relaties hebben als niet-betrokkenen. Dit betekent dat ze zichzelf niet alleen als sociaal competent zien maar dat hun klasgenoten hen ook aardig vinden. Reden hiervoor zou kunnen zijn dat andere klasgenoten hun gedrag mogelijk als stoer beschouwen. Hoewel daders hoger scoren op antipathie-relaties dan niet-betrokkenen zal ze dit waarschijnlijk niet veel schelen, want wat maakt het uit dat degene die zij pesten hen niet aardig vinden. Daders zullen niet inzien dat hun gedrag verandert moet worden, omdat ze geen lasten van hun gedrag ervaren. Hier zal bij interventies op ingespeeld moeten worden. Deze zullen zich meer moeten gaan richten op pesten als een groepsproces waarbij degene die de dader aardig



vindt, en hierdoor mogelijk het pestgedrag bekrachtigt, ook aangepakt wordt. Een goed voorbeeld hiervan is de KiVa, die uitgaat van pesten als groepsproces. Deze interventie is gebaseerd op hoe kinderen die geen dader of slachtoffer zijn, zich gedragen wanneer zij getuige zijn van pesten. KiVa probeert deze kinderen bewust te maken van de gevolgen van hun gedrag/acties (of gebrek daaraan) ten opzichte van het in stand houden van pesten (Salmivalli, Kärnä & Poskiparta, 2011).

## Referentielijst

- Ang, R. P., Ong, E. Y. L., Lim, J. C. Y., & Lim, E. W. (2009). From narcissistic exploitativeness to bullying behavior: The mediating role of approval-of-aggression beliefs. *Social Development, 19*, 721-735. doi:10.1111/j.1467-9507.2009.00557.x
- Bouman, T., van der Meulen, M., Goossens, F. A., Olthof, T., Vermande, M. M., & Aleva, E. A. (2012). Peer and self-reports of victimization and bullying: Their differential association with internalizing problems and social adjustment. *Journal of School Psychology, 50*, 759-774. doi:10.1016/j.jsp.2013.04.001
- Boulton, M. J. (1999). Concurrent and longitudinal relations between children's playground behavior and social preference, victimization, and bullying. *Child Development, 70*(4), 944-954. doi:10.1111/1467-8624.00068
- Boulton, M. J., & Smith, P.K. (1994). Bully/victim problems in middle-school children: Stability, self-perceived competence, peer perceptions and peer acceptance. *British Journal of Developmental Psychology, 12*, 315-329. doi:10.1111/j.2044835X.1994.tb00637
- Fanti, K. A., & Henrich, C. C. (2015). Effects of self-esteem and narcissism on bullying and victimization during early adolescence. *Journal of Early Adolescence, 35*, 5-29. doi:10.1177/0272431613519498
- Fanti, K. A., & Kimonis, E. R. (2012). Bullying and victimization: The role of conduct problems and psychopathic traits. *Journal of Research on Adolescence, 22*, 617-631. doi:10.1111/j.1532-7795.2012.00809.x
- Field, A. (2009). *Discovering statistics using SPSS*. London: Sage.
- Fox, C. L., & Farrow, C. V. (2009). Global and physical self-esteem and body dissatisfaction as mediators of the relationship between weight status and being a victim of bullying. *Journal of adolescence, 32*, 1287-1301. doi:10.1016/j.adolescence.2008.12.006
- Harter, S. (1999). *The construction of the self: A developmental perspective*. New York: Guilford Press

Running head: PESTROLLEN EN ZELFBEELD OP DE BASISCHOOL

- Hartup, W. W., & Abecassis, M. (2002). Friends and enemies. In P. K. Smith & C. H. Hart (Eds). *Blackwell handbook of childhood social development*, 329-352. Oxford: Blackwell Publishers Ltd.
- Hawker, D. S., & Boulton, M. J. (2000). Twenty years' research on peer victimization and psychosocial maladjustment: a meta-analytic review of cross-sectional studies. *Journal of child psychology and psychiatry*, 41(4), 441-455. doi:10.1111/1469-7610.00629
- Hodges, E. V., & Perry, D. G. (1999). Personal and interpersonal antecedents and consequences of victimization by peers. *Journal of Personality and Social Psychology*, 76(4), 677. doi:10.1037/0022-3514.76.4.677
- Horvath, S., & Morf, C. C. (2010). To be grandiose or not to be worthless: Different routes to self-enhancement for narcissism and self-esteem. *Journal of Research in Personality*, 44, 585-592. doi:10.1016/j.jrp.2010.07.002
- Kaukiainen, A., Salmivalli, C., Lagerspetz, K., Tamminen, M., Vauras, M., Mäki, H., Poskiparta, E. (2002). Learning difficulties, social intelligence and self-concept: Connections to bully-victim problems. *Scandinavian Journal of Psychology*, 43, 269-278. doi:10.1111/1467-9450.00295
- Ladd, G. W., & Troop-Gordon, W. (2003). The role of chronic peer difficulties in the development of children's psychological adjustment problems. *Child Development*, 74, 1344-1376. doi:0009-3920/2003/7405-0008
- Maassen, G. H., & Landsheer, J. A. (1998). SSRAT: The processing of rating scales for the determination of two-dimensional sociometric status. *Behavior Research Methods, Instruments, & Computers*, 30, 674-679. doi:10.3758/BF03209486
- Maassen, G. H., van Boxtel, H. W., & Goossens, F. A. (2005). Reliability of nominations and two-dimensional rating scale methods for sociometric status determination. *Journal of Applied Developmental Psychology*, 26, 51-68. doi:10.1016/j.appdev.2004.10.005

Running head: PESTROLLEN EN ZELFBEELD OP DE BASISCHOOL

- McCullough, M. E., Emmons, R. A., Kilpatrick, S. D., & Mooney, C. N. (2003). Narcissists as 'victims': The role of narcissism in the perception of transgression. *Personality and Social Psychology Bulletin*, *29*, 885-893. doi:10.1177/0146167203029007007
- Miller, J. D., Campbell, W. K., & Pilkonis, P. A. (2007). Narcissistic personality disorder: Relations with distress and functional impairment. *Comprehensive Psychiatry*, *48*, 170-177. doi:10.1016/j.comppsy.2006.10.003
- Monks, C. P., Smith, P. K., Naylor, P., Barter, C., Ireland, J. L., & Coyne, I. (2009). Bullying in different contexts: Commonalities, differences and the role of theory. *Aggression and Violent Behavior*, *14*, 146-156. doi:10.1016/j.avb.2009.01.004
- Morf, C. C., & Rhodewalt, F. (2001). Unraveling the paradoxes of narcissism: A dynamic self-regulatory processing model. *Psychological Inquiry*, *12*, 177-196. doi:10.1207/S15327965PLI1204\_1
- Nansel, T. R., Overpeck, M., Pilla, R. S., Ruan, W. J., Simons-Morton, B., & Scheidt, P. (2001). Bullying behaviors among US youth: Prevalence and association with psychosocial adjustment. *Journal of the American Medical Association*, *285*, 2094-2100. doi:10.1001/jama.285.16.2094
- Olthof, T., Goossens, F. A., Vermande, M. M., Aleva, E. A., & van der Meulen, M. (2011). Bullying as strategic behavior: Relations with desired and acquired dominance in the peer group. *Journal of School Psychology*, *49*, 339-359. doi:10.1016/j.jsp.2011.03.003
- Olweus, D. (1993). *Bullying at school: What we know and what we can do*. Malden, MA: Blackwell.
- O'Moore, M., & Kirkham, C. (2001). Self-esteem and its relationship to bullying behaviour. *Aggressive behavior*, *27*, 269-283. doi:10.1002/ab.1010
- Orobio de Castro, B., Brendgen, M., Van Boxtel, H., Vitaro, F., & Schaeppers, F. (2007). Accept me, or else? Disputed overestimation of social competence predicts increase in proactive aggression. *Journal of Abnormal Child Psychology*, *35*, 165-178. doi:10.1007/s10802-006-9063-6

Running head: PESTROLLEN EN ZELFBEELD OP DE BASISCHOOL

- Pollastri, A. R., Cardemil, E. V., & O'Donnell, E. H. (2009). Self-esteem in pure bullies and bully/victims: A longitudinal analysis. *Journal of Interpersonal Violence, 25*, 1489-1502. doi:10.1177/0886260509354579
- Ray, G. E., Cohen, R., Secrist, M. E., & Duncan, M. K. (1997). Relating aggressive and victimization behaviors to children's sociometric status and friendship. *Journal of Social and Personal Relationships, 14*, 95-108. doi:10.1177/0265407597141005
- Reijntjes, A., Vermande, M., Thomaes, S., Goossens, F., Olthof, T., Aleva, L., & Van der Meulen, M. (2015). Narcissism, bullying, and social dominance in youth: A longitudinal analysis. *Journal of Abnormal Child Psychology*. Retrieved from: [http://download.springer.com/static/pdf/388/art%253A10.1007%252Fs10802-015-9974-1.pdf?auth66=1427383474\\_9a30ab66f98a4f125c7ff8e7e4b70d40&ext=.pdf](http://download.springer.com/static/pdf/388/art%253A10.1007%252Fs10802-015-9974-1.pdf?auth66=1427383474_9a30ab66f98a4f125c7ff8e7e4b70d40&ext=.pdf)
- Rigby, K., & Cox, I. (1996). The contribution of bullying at school and low self-esteem to acts of delinquency among Australian teenagers. *Personality and Individual Differences, 21*, 609-612. doi:10.1016/0191-8869(96)00105-5
- Rogers, T.B., Kuiper, N.A., & Kirker, W.S. (1977). Self-reference and the encoding of personal information. *Journal of Personality and Social Psychology, 35*, 677-688. doi:10.1037/0022-3514.35.9.677
- Salmivalli, C., & Helteenvuori, T. (2007). Reactive, but not proactive aggression predicts victimization among boys. *Aggressive behavior, 33*, 198-206. doi:10.1002/ab.20210
- Salmivalli, C., & Isaacs, J. (2005). Prospective relations among victimization, rejection, friendlessness, and children's self- and peer perceptions. *Child Development, 76*, 1161-1171. doi:10.1111/j.1467-8624.2005.00841.x-i1
- Salmivalli, C., Kaikiainen, A., Kaistenieniemi, L., & Lagerspetz, K. M. J. (1999). Self-evaluated self-esteem, peer-evaluated self-esteem, and defensive egotism as predictors of adolescents' participation in bullying situations. *Personality and Social Psychology Bulletin, 25*, 1268-1278. doi:10.1177/0146167299258008

Running head: PESTROLLEN EN ZELFBEELD OP DE BASISCHOOL

- Salmivalli, C., Kärnä, A., & Poskiparta, E. (2011). Counteracting bullying in Finland: The KiVa program and its effect on different forms of being bullied. *International Journal of Behavioral Development, 35*, 405-411.  
doi:10.1177/0165025411407457
- Salmivalli, C., Ojanen, T., & Aunola, K. (2007). Situation-specificity of children's social goals: Changing goals according to changing situations? *International Journal of Behavioral Development, 31*, 232-241. doi:10.1177/0165025407074636
- Salmivalli, C., & Peets, K. (2009). Bullies, victims, and bully-victim relationships in middle childhood and early adolescence. In K. H. Rubin, W. M. Bukowski & B. Laursen, *Handbook of peer interactions, relationships, and groups*, (322-340). New York: The Guilford Press.
- Salmivalli, C. & Voeten, M. (2004). Connections between attitudes, group norms, and behaviours associated with bullying in schools. *International Journal of Behavioral, 28*, 246-258. doi:10.1080/01650250344000488
- Slee, P. T., & Rigby, K. (1993). The relationship of Eysenck's personality factors and self-esteem to bully-victim behaviour in Australian schoolboys. *Personality and Individual Differences, 14*, 371-373. doi:10.1016/0191-8869(93)90136-Q
- Thomaes, S., Bushman, B. J., Stegge, H., & Olthof, T. (2008). Trumping shame by blasts of noise: Narcissism, self-esteem, shame, and aggression in young adolescents. *Child Development, 79*, 1792-1801. doi:10.1111/j.1467-8624.2008.01226.x
- Thomaes, S., Stegge, H., Bushman, B. J., Olthof, T., & Denissen, J. (2008). Development and validation of the Childhood Narcissism Scale. *Journal of Personality Assessment, 90*, 392-391. doi:10.1080/00223890802108162
- Vermande, M., Van der Meulen, M., & Reijntjes, A. (2015). *Pesten op school: Achtergronden en interventies*. Amsterdam: Boom Lemma.
- Van der Ploeg, J. (2014). De last van het pesten. In J. van der Ploeg (Ed.), *Agressie bij kinderen* (pp. 141-153). Houten: Bohn Stafleu van Loghum.
- Vanhalst, J., Luyckx, K., Scholte, R. H. J., Engels, R. C. M. E., & Goossens, L. (2013). Low self-esteem as a risk factor for loneliness in adolescence: Perceived – but not

actual – social acceptance as an underlying mechanism. *Journal of Abnormal Child Psychology*, 41, 1067-1081. doi:10.1007/s10802-013-9751-y

Verman, J. W., Straathof, M. A. E., Treffers, Ph. D. A., Van den Bergh, B. R. H., & ten Brink, L. T. (2004). *Competentiebelevingsschaal voor kinderen*. Amsterdam: Harcourt Test Publishers.